

1. Кудеяров В.Н. Азотно-углеродный баланс в почве // Почвоведение. – 1999. – №1. – С 73–79.
2. Куревич В.Р. Биологическая активность почвы и ее определения // ДАН СССР, Т. 79, 1951.
3. Мишустин Е.Н., Никитин Д.И., Востров И.С. Прямой метод определения суммарной протеазной активности почв // Сборник докладов симпозиума по ферментам почвы. – Минск, 1968.
4. Ревут И.Б., Соколовская Н.А., Васильев А.М. Структура и плотность почвы – основные параметры кондиционирующие почвенные условия жизни растений. – Л.: Гидрометеиздат, 1971
5. Ревут И.Б. Физика почв. – Л.: Изд. «Колос», 1972.
6. Туев Н.А. Микробиологические процессы гумусообразования. – М.; Агропромиздат, 1989. – 23с.

Изложено влияние разных способов длительной основной обработки серой лесной почвы на биологическую активность и азотный режим, как показатель почвенного плодородия в зоне Лесостепи Украины.

The effect of different long-term basic tillage methods of gray forest soil on the biological activity and nitrogenous regime as a soil fertility index in the Ukrainian Forest – Steppe zone is stated.

УДК 631.51.021 + 631.559:633.85

М.В. Калієвський, В.О. Єщенко

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВРОЖАЙНІСТЬ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СПОСОБІВ ЗЯБЛЕВОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ

Стійке підвищення врожайності сільськогосподарських культур можливе за умови розробки і впровадження прогресивних, науково обґрунтованих зональних систем землеробства, які б забезпечували підвищення родючості ґрунту. Одним з перспективних напрямів у вирішенні даної проблеми є розроблення ресурсозберігаючих, ґрунтозахисних систем обробітку ґрунту, які забезпечують його збереження і поліпшення, а також дають змогу заощадити енергетичні, трудові і матеріально-технічні ресурси [1].

В останні роки інтерес до вирощування льону олійного в Україні різко зріс, особливо на півдні і в центральній її частині. Однак, питання вирощування даної культури за ресурсоощадними технологіями практично невивчене.

Так, за даними А.М. Крохмалю [2] і В.А. Ручки [3] впровадження в південному регіоні ресурсозберігаючих технологій при вирощуванні льону олійного, а саме заміна полицевого обробітку на безполицевий, істотно не впливала на формування врожаю цієї культури. Результати досліджень, які проводились в цих умовах на чорноземі карбонатному малогумусному,

© М.В. Калієвський, В.О. Єщенко, 2007

свідчать [4], що врожайність льону олійного не залежала від способу обробітку ґрунту. Деякий вплив на цей показник проявляли системи удобрення і в більшій мірі – погодні умови, що склалися в роки досліджень.

Методика досліджень. Метою наших досліджень було вивчення впливу різних заходів і глибини основного зяблевого обробітку ґрунту після пшениці озимої на формування врожаю насіння льону олійного в південній частині Правобережного Лісостепу України. Для цього закладались тимчасові польові досліді на дослідному полі кафедри загального землеробства Уманського ДАУ за схемою, приведено в таблиці. Варіанти в досліді на фоні $N_{45}P_{45}K_{45}$ розміщувались послідовно в трикратній повторності. Посівна площа ділянок з полицевими і безполицевими обробітками становила відповідно 56 і 48 м². Контрольний облік врожаю насіння льону олійного проводили за загальноприйнятною методикою [5].

Результати досліджень. Експериментально встановлено, що різні заходи та глибина основного зяблевого обробітку, впливаючи на агрофізичний стан, водний режим ґрунту і забур'яненість посівів, забезпечували неоднакові умови для формування врожаю льону олійного (табл.). Так, на фоні $N_{45}P_{45}K_{45}$ урожайність насіння культури в середньому за різної глибини полицевої оранки без котка в 2004, 2005 та 2006 рр. становила відповідно 18,3; 23,7; 18,3 ц/га на гербіцидному фоні та 17,9; 22,8; 16,9 ц/га – на безгербіцидному. При заміні названого обробітку на плоскорізне розпушування у першому і третьому роках досліджень відмічене істотне зниження врожаю, крім варіанта на гербіцидному фоні в 2004 р., а в другому році встановлено неістотне зниження у варіантах, де не застосовували гербіциди і дещо вищу врожайність на гербіцидному фоні. Слід відмітити, що використання котка в системі полицевого основного зяблевого обробітку ґрунту в усі роки досліджень як на гербіцидному, так і безгербіцидному фонах позитивно впливало на формування врожаю насіння льону, який був у 2004 і 2005 рр. досліджень істотно вищим, ніж у варіантах полицевої оранки без котка.

У середньому за 2004-2006 рр. досліджень на фоні полицевої оранки без котка у варіантах з використанням гербіцидів і без них було отримано відповідно 20,1 і 19,2 ц/га насіння льону, а при заміні її на плоскорізне розпушування урожайність істотно знижувалась (на 0,8 і 1,4 ц/га). Коли ж проводили полицеву оранку з котком, то врожайність насіння була істотно вищою і прибавка становила відповідно 1,4 і 0,8 ц/га.

У межах одного заходу врожайність насіння льону змінювалась під впливом різної глибини обробітку ґрунту. Так, у 2004 р. від збільшення звичайної глибини полицевої оранки з 20-22 до 25-27 см (без котка) у варіантах з використанням гербіцидів і без них врожайність насіння льону знижувалась відповідно на 0,8 і 0,4 ц/га, а при зменшенні глибини оранки з 20-22 до 15-17 см – підвищувалась на 0,4 ц/га при НІР_{0,95} 0,66 ц/га. У 2005 р. при зменшенні, і при збільшенні глибини полицевого обробітку ґрунту врожайність насіння культури знижувалась. У 2006 р. зафіксована тенденція

до підвищення врожайності насіння при поглибленні обробітку до 25-27 см і зворотну – при зменшенні глибини оранки до 15-17 см порівняно з обробітком на 20-22 см, прибавка і недобір урожайності були неістотними. В середньому за три роки досліджень урожайність насіння неістотно знижувалась як при зменшенні глибини полицевої оранки з 20-22 см до 15-17 см, так і поглибленні до 25-27 см.

Таблиця. Урожайність насіння льону олійного за різних заходів і глибини основного зяблевого обробітку ґрунту, ц/га

Обробіток ґрунту (фактор А)	Глибина обробітку, см (фактор Б)	Роки			Середнє за три роки
		2004	2005	2006	
З гербіцидами (фактор С)					
Полицева оранка	15-17	18,8	23,3	17,9	20,0
	20-22	18,4	24,1	18,3	20,3
	25-27	17,6	23,8	18,7	20,0
<i>Середнє за різної глибини обробітку</i>		18,3	23,7	18,3	20,1
Полицева оранка з прикочуванням в агрегаті	15-17	21,3	24,8	18,2	21,4
	20-22	20,5	25,2	18,8	21,5
	25-27	18,9	26,1	19,5	21,5
<i>Середнє за різної глибини обробітку</i>		20,2	25,4	18,8	21,5
Плоскорізне розпушування	15-17	17,6	23,0	14,4	18,3
	20-22	17,4	24,0	16,0	19,1
	25-27	18,4	24,8	18,4	20,5
<i>Середнє за різної глибини обробітку</i>		17,8	23,9	16,3	19,3
Без гербіцидів (фактор С)					
Полицева оранка	15-17	18,3	22,9	16,3	19,2
	20-22	17,9	23,2	17,0	19,4
	25-27	17,5	22,2	17,5	19,1
<i>Середнє за різної глибини обробітку</i>		17,9	22,8	16,9	19,2
Полицева оранка з прикочуванням в агрегаті	15-17	19,5	23,3	15,9	19,6
	20-22	19,9	23,7	16,6	20,1
	25-27	18,8	24,3	17,7	20,3
<i>Середнє за різної глибини обробітку</i>		19,4	23,8	16,7	20,0
Плоскорізне розпушування	15-17	17,0	21,8	12,9	17,2
	20-22	17,1	22,6	13,6	17,8
	25-27	16,9	23,0	15,5	18,5
<i>Середнє за всіх глибин обробітку</i>		17,0	22,5	14,0	17,8
НІР _{0,95} для фактора А і Б		0,66	0,82	0,92	0,56
НІР _{0,95} для фактора С		0,54	0,67	0,75	0,45

На фоні полицевої оранки з котком у 2004 р. зменшення врожайності відносно обробітку на 20-22 см було зафіксовано при збільшенні глибини основного зяблевого обробітку до 25-27 см, а при проведенні мілкої оранки нами відмічено збільшення цього показника. У 2005 р. збір насіння культури з 1 га за обробітку на 20-22 см у варіантах з використанням гербіцидів і без них становив відповідно 25,2 і 23,7 ц, при зменшенні глибини оранки урожайність знижувалась на обох фонах на 0,4 ц/га, а при поглибленні обробітку – підвищувалась у варіантах з використанням гербіцидів і без них відповідно на 0,9 і 0,6 ц/га при НІР_{0,95} 0,82 ц/га. Така ж залежність

спостерігалась і в 2006 р. У середньому за три роки досліджень урожайність насіння льону за різної глибини полицевої оранки з котком змінювалась незначно, коливаючись на гербіцидному фоні від 21,4 до 21,5 і безгербіцидному – від 19,6 до 20,3 ц/га.

Щодо впливу різної глибини плоскорізного розпушування ґрунту на продуктивність посівів льону олійного, то на безгербіцидному фоні в 2004 р. він був відсутнім, у той час як в інші роки відмічена тенденція до зниження врожайності при зменшенні глибини обробітку з 20-22 до 15-17 см і зворотна тенденція – при поглибленні обробітку до 25-27 см. Така ж закономірність виявлена упродовж 2005 і 2006 рр. на гербіцидному фоні, де лише в 2004 р. урожайність льону не знижувалась від зменшення глибини обробітку з 20-22 до 15-17 см. У середньому за три роки досліджень при зменшенні глибини обробітку ґрунту на гербіцидному і безгербіцидному фонах урожайність насіння істотно знижувалась порівняно з варіантами, де глибина розпушування становила 20-22 см (відповідно - 0,8 і 0,6 ц/га), а при поглибленні обробітку було одержано істотну прибавку врожаю (відповідно 1,4 і 0,7 ц/га).

Висновок. При вирощуванні льону олійного після пшениці озимої в підзоні нестійкого зволоження Правобережного Лісостепу України краще основний полицевий обробіток проводити плугом в агрегаті з котком зі зменшенням глибини оранки з 20-22 до 15-17 см або ж замінити традиційний обробіток глибоким плоскорізним розпушуванням.

1. Захаренко А.В. Воздействие систем обработки почвы и гербицидов на сорняки и урожайность полевых культур // Достижения науки и техники АПК. – 1999. – №12. – С. 15-17
2. Крохмаль А.Н. Влияние различных систем удобрения и обработки почвы в севообороте на продуктивность льна масличного / Науч. тр. Крымского ГАУ. – Симферополь, 2005. – Вып. 89. – С. 209-218.
3. Ручка В.А. Лен масличный – ценная масличная культура / Научно-технический бюллетень Института олійних культур УААН. – Запоріжжя. – 1998. – Вып. 3. – С. 234-236.
4. Крохмаль А.Н. Влияние длительного применения различных систем удобрения и обработки почвы в севообороте на водный режим черноземов карбонатных и продуктивность льна масличного / Науч. тр. Крымского ГАУ. – Симферополь, 2005. – Вып. 91. – С. 247-253.
5. Єщенко В.О., Копитко П.Г., Опришко В.П., Костогриз П.В. Основи наукових досліджень в агрономії. – К.: Дія, 2005. – 288 с.

Исследованиями установлено, что применение мелкой отвальной обработки с катком и глубокой безотвальной обработки при использовании гербицидов способствовало повышению урожайности семян льна масличного.

It is established by researches, that the application of shallow moldboard cultivation with roller and deep non moldboardone at the use of herbicides promoted the increase in productivity of oil flax seeds.